

Rozwój zasobów ludzkich OM

Zespół autorski: Konrad Czapiewski, Rafał Wiśniewski, Marcin Stępiak

Diagnoza

- Współcześnie jednymi z najważniejszych potencjałów endogenicznych, odgrywających dużą rolę w rozwoju lokalnym i regionalnym, są: wiedza, umiejętności, kompetencje, wykształcenie.
- GOM jest regionem silnie spolaryzowanym. Obszar dynamicznie rozwijający się, oferujący najwięcej możliwości z zakresu edukacji (w kategoriach ilościowych i jakościowych), obejmuje Trójmiasto. Nigdzie w regionie (a nawet w sąsiednich województwach) nie ma takich możliwości zdobycia, poszerzenia i wykorzystania wiedzy i umiejętności. Zdecydowana część regionu to obszary odznaczające się słabymi warunkami dla rozwoju zasobów kapitału ludzkiego, intelektualnego. Wskutek „drenażu mózgów” są one pozbawiane istotnych zasobów, mogących stanowić o ich przyszłym rozwoju. Jest to istotnym problemem z perspektywy funkcjonowania regionu jako spójnej całości. Potrzeba kreowania nowych funkcji dla większości obszarów, będących w stagnacji gospodarczej, nie jest możliwa bez poprawienia funkcjonowania całego systemu „*edukacja → zasoby wiedzy → konwersja wiedzy w zasoby ekonomiczne*”.
- Należy oczekiwać pełnego upowszechnienia edukacji przedszkolnej w Trójmieście i strefie podmiejskiej. Ponadto należy podkreślić zwiększający się udział prywatnych placówek wychowania przedszkolnego, dzięki większej możliwości powstawania i funkcjonowania tego typu instytucji. Na obszarach peryferyjnych poziom uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym nie będzie pełny, ale za kilkanaście lat powinien osiągnąć obecny, przeciętny poziom dla regionu. W zakresie szkolnictwa podstawowego należy oczekiwać postępującej likwidacji najmniejszych szkół, co spowoduje, iż większa liczba dzieci zostanie objęta dowożeniem. Szkolnictwo na poziomie ponadgimnazjalnym wykazuje dużą stabilność przestrzenną. Jest to związane ze strukturą regionu – przypisaniem szkół ponadgimnazjalnych głównie do ośrodków powiatowych. Nie należy oczekiwać istotnych zmian w tym zakresie. Zmianie będzie podlegał profil oferowanego kształcenia, ale liczba szkół nie powinna się istotnie zmieniać. W związku z niekorzystnymi procesami demograficznymi (mniejszy udział roczników w grupie wieku 19-24) w najbliższych latach zamykane będą niektóre niepubliczne szkoły wyższe.
- W wyniku dwóch procesów: naturalnego zmniejszania się populacji osób starszych (które legitymują się najniższym poziomem wykształcenia w strukturze ludności) oraz powszechności kończenia edukacji na poziomie co najmniej ponadgimnazjalnym, ogólny poziom wykształcenia mieszkańców w regionie znacznie wzrośnie.
- Prognozowane trendy zagadnień edukacyjnych do 2030 roku wskazują na dalszą polaryzację obszaru GOM w tym zakresie. Obszary, na których już dotychczas odnotowywane są wysokie wartości analizowanych cech, w prognozowanej perspektywie czasowej osiągną jeszcze większą dynamikę

wzrostową w porównaniu do sytuacji przeciętnej w regionie. Oznacza to dalsze powiększanie ich zasobów oraz przewagę konkurencyjnych.

- Poważnym problemem pomorskiego rynku pracy jest długotrwałe bezrobocie. Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy stanowią najliczniejszą grupę osób (34,8% w 2013 r.), chociaż w porównaniu z rokiem 2003 r. nastąpiła ogromna poprawa (51,8%). Długotrwałe bezrobocie ma swoje konsekwencje ekonomiczne w dwóch wymiarach: w skali całej gospodarki krajowej, co związane jest z niepełnym wykorzystaniem potencjału pracy, oraz w mikroskali (rodziny) co wynika z degradacji ekonomicznej i zawodowej jednostki. W kontekście długotrwałego bezrobocia niepokojący jest wzrost w latach 2003-2013 w OM odsetka osób bezrobotnych z długoletnim stażem pracy (z 2,0% do 4,8%). Osoby te (w 2013 r. była to grupa prawie 3 tys. osób) są w szczególności narażone na wykluczenie poza rynek pracy.
- Struktura bezrobocia według wykształcenia od lat w zasadzie niewiele się zmienia: największy udział bezrobotnych legitymuje się wykształceniem gimnazjalnym i niższym lub zasadniczym zawodowym. W latach 2003-2013 doszło jednak do znaczącego wzrostu odsetka bezrobotnych absolwentów szkół wyższych. Niepokojącym jest zjawisko, że większość bezrobotnych absolwentów ukończyła uniwersytety (31,9% ogółu bezrobotnych absolwentów pomorskich uczelni).
- Istotnym problemem rzutującym na metropolitalny rynek pracy są przekształcenia własnościowe w przemyśle stoczniowym prowadzące do masowej redukcji zatrudnienia. W latach 2000-2012 doszło do zmniejszenia zatrudnienia z 24 790 osób do 7775 osób (zmiany zatrudnienia dla sekcji *Produkcja pozostałego sprzętu transportowego*). Warto zauważyć, że wraz ze spadkiem zatrudnionych w sekcji *Produkcja pozostałego sprzętu transportowego* odnotowano dynamiczny wzrost zatrudnionych w sekcji *Produkcja metalowych wyrobów gotowych* (z wyłączeniem maszyn i urządzeń). Trudno jednoznacznie określić, czy nastąpił rzeczywisty przepływ zwalnianych pracowników stoczni do innych podmiotów gospodarczych.
- Innym problemem jest malejąca wraz z poziomem wykształcenia aktywność ekonomiczna ludności województwa pomorskiego. O ile dla ludności z wykształceniem wyższym wskaźnik ten jest wysoki (wyższy niż średnia krajowa wynosząca 75,5%), o tyle wskaźnik ten wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym jest bardzo niski i wynosi 15,9% (średnia dla Polski 14,9%). Dodatkowo większość osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym znajduje się poza rynkiem pracy (są bierni zawodowo).

Zróźnicowanie w ramach obszaru metropolitalnego

- W większości analizowanych wskaźników występują duże zróźnicowania wewnętrzne, jednak nie w każdym przypadku występuje przewaga rdzenia nad pozostałymi obszarami. Widać, że co raz większą rolę odgrywają tereny strefy podmiejskiej obszaru metropolitalnego.
- Najwyższym udziałem osób w wieku produkcyjnych charakteryzuje się wschodnia część OM, ale jednocześnie należy wskazać, że potencjał ten nie jest wykorzystywany w dostateczny sposób,

bowiem obszar ten wyróżnia się jednocześnie najwyższym udziałem osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym.

- Najniższym udziałem bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym wyróżnia się Trójmiasto oraz przyległe do niego gminy, ale nie tylko te najbliższe, w których zachodzą procesy suburbanizacyjne, ale również leżące w dalszej strefie, będącej pod oddziaływaniem trójmiejskiego rynku pracy z jednej strony oraz lokalnych rynków pracy w gminach nadmorskich (turystycznych) z drugiej strony, które generują pozytywne efekty dla gmin je otaczających. Najwyższy udział bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnych wyróżniają się gminy wschodniej części OM.

Benchmarking – Obszar metropolitalny na tle innych

- Niski wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym. Szczególnie niekorzystanie OM wypada na tle zagranicznych metropolii.
- Poziom bezrobocia porównywalny z innymi ośrodkami metropolitalnymi.
- Bardzo dynamiczny wzrost zatrudnienia w sekcjach M i N - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, usług administracyjnych i działalność wspierająca, choć nadal udział procentowy jest niższy niż w porównaniu z Turku i Geteborgiem.
- Niepokojący duży spadek zatrudnienia w sekcjach R-U Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, organizacje i zespoły eksterytorialne w porównaniu z innymi metropoliami.

Silne strony

- Relatywnie wysoki poziom wykształcenia mieszkańców OM.
- Zwiększający się udział osób zaczynających wcześniej edukację (od przedszkola) i kontynuujących ją dłużej (na studiach wyższych oraz kursach).
- Zróżnicowana oferta edukacyjna – wysoka różnorodność placówek szkoleniowych.
- Napływ kapitału intelektualnego – wysoki udział firm z kapitałem zagranicznym.
- Duży zasięg oddziaływania metropolitalnego rynku pracy.
- Silna pozycja gospodarcza – woj. pomorskie jako piąta gospodarka pod względem wytworzonego PKB w Polsce.

Słabe strony

- Duże zróżnicowania wewnątrzregionalne w zakresie dostępności do edukacji.
- Nie pełne dopasowanie kierunków kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym do metropolitalnego rynku pracy, co znajduje swoje odzwierciedlenie w niepełnym wykorzystaniu zasobów pracy (rosnące bezrobocie wśród osób z wykształceniem wyższym).

- Malejąca wraz z poziomem wykształcenia aktywność ekonomiczna ludności województwa pomorskiego; większość osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym znajduje się poza rynkiem pracy (są bierni zawodowo).
- Problemy strukturalne bezrobocia - wzrost odsetka osób bezrobotnych z długoletnim stażem pracy.
- Problemy wynikające z przekształceń własnościowych w przemyśle stoczniowym.
- Niski wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym
- Niewykorzystany potencjał działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Szanse

- Powszechny dostęp do ICT, a tym samym oferty edukacyjnej oferowanej przez Internet.
- Zwiększający się poziom motoryzacji poprawiający dostępność do ośrodka metropolitalnego i ośrodków powiatowych, w których zlokalizowana jest większość instytucji edukacyjno-szkoleniowych.
- „Dziedziczenie wykształcenia” – poprawiający się poziom kompetencji formalnych mieszkańców będzie warunkował podobny proces w przyszłości.
- Stosunkowo korzystne relacje grup osób w poszczególnych ekonomicznych grupach wieku, szczególnie na obszarze prężnych demograficznie Kaszub i otoczenia rdzenia OM.
- Rozwój *silvereconomy*, nie tylko kojarzonej najczęściej z rozwojem usług opiekuńczych i medycznych, ale również z rozwojem usług związanych ze spędzaniem wolnego czasu, w tym turystyki.
- Wykorzystanie dziedzictwa historyczno-kulturowego w rozwoju turystyki.

Zagrożenia

- Drenaż mózgów – atrakcyjność zagranicznych rynków pracy będzie przyczyniała się do odpływu osób z wysokimi kwalifikacjami.
- Wzrost poziomu wykształcenia formalnego nie będzie powiązany z nabywanymi kwalifikacjami, umiejętnościami, kompetencjami społecznymi.
- W przypadku zmniejszającej się aktywności ekonomicznej ludności problemem może być niedostateczne wykorzystanie zasobów pracy tj. osób biernych zawodowo (szczególnie wysoki wskaźnik wśród słabo wykształczonej części społeczeństwa).
- Niedostateczna koordynacja i współpraca różnego rodzaju inicjatyw w ramach OM (np. w odniesieniu do rynku pracy i kształcenia).
- Spadek poziomu przedsiębiorczości.

Podstawowe wyzwania dla rozwoju obszaru metropolitalnego

- Sukces edukacyjny dzieci i młodzieży zależy od wielu czynników, a pierwszym z nich jest uczęszczanie dzieci do przedszkoli. Pomimo uwarunkowań osadniczych, utrudniających pełen rozwój placówek przedszkolnych w całym regionie, należy dążyć do zwiększenia liczby miejsc w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych oraz zwiększenia odsetka dzieci uczęszczających do tych placówek na obszarach peryferyjnych, a w miastach powinien nastąpić dalszy rozwój placówek edukacyjno-przedszkolnych poprzez dywersyfikację oferty kształcenia.
- W celu zatrzymania najlepiej wykształconych i najaktywniejszych mieszkańców na obszarach wiejskich niezbędna jest poprawa dostępności przestrzennej tych terenów. Umożliwi to zarówno łatwiejszy dostęp młodzieży z tych terenów do najlepszych uczelni akademickich zlokalizowanych w Trójmieście, do różnych instytucji kulturalno-oświatowych, jak również później – do atrakcyjnego rynku pracy bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania.
- Należy dołożyć wszelkich starań, aby oferowane kierunki kształcenia (szczególnie ponadgimnazjalny i wyższy) były jak najbardziej zbliżone do zapotrzebowania metropolitalnego rynku pracy. Niedostosowanie oferty kształcenia do wymagań stawianych przez przedsiębiorców czy ogólnie wynikających z uwarunkowań zewnętrznych, jest jednym z istotnych elementów utrudniających efektywne wejście i funkcjonowanie mieszkańców regionu (zwłaszcza absolwentów) na rynku pracy. Wykluczenie poza rynek pracy osób o niskich kwalifikacjach i długotrwale bezrobotnych.
- Malejąca aktywność ekonomiczna ludności zarówno ogółem, jak i według wykształcenia.

Proponowane kierunki działań

- W kontekście niedopasowania kierunków kształcenia do zapotrzebowania rynku pracy należy powołać zespół/grupę/instytucję zajmującą się dokładną analizą przyszłych trendów w gospodarce i na rynku pracy – w kontekście poszukiwanych zawodów i specjalności. Pozwoli to zminimalizować efekt niedopasowania. Takie podejście jest jednak jednostronne. Trzeba pamiętać, że wybór przyszłych studentów nie musi odzwierciedlać oczekiwań rynku pracy, a chęć realizacji własnych celów. Konieczną jest jednak zapewnienie i rozpowszechnienie aktualnych trendów na rynku pracy w zakresie pożądanych zawodów wśród kandydatów na studia, aby ich wybór był całkowicie świadomy.
- W celu zapobiegania wykluczeniu poza rynek pracy konieczne są próby podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji osób biernych zawodowo, szczególnie tych, które posiadają wyuczony zawód (zasadnicze zawodowe i średnie zawodowe). Z jednej strony zwiększy to wykorzystanie zasobów pracy, a z drugiej zapobiegnie utrwalaniu niekorzystnych tendencji strukturalnych. Szczególna grupa osób narażona na wykluczenie poza rynek pracy to długotrwale bezrobotni z długoletnim stażem pracy. Konieczne jest więc zwiększenie dostępności (w tym przede wszystkim dostępności społecznej osób wykluczonych) do szkoleń i kursów. Jest to istotny element kształcenia, wyposażający we wszelkie dodatkowe umiejętności, informacje, które są istotne z perspektywy funkcjonowania na rynku pracy. Służą one bowiem najczęściej waloryzacji zasobów wiedzy i umiejętności osób posiadających już pewien poziom wykształcenia i praktykę zawodową. Programy aktywizacyjne i podnoszenie kwalifikacji powinny uwzględniać bieżące zapotrzebowanie rynku pracy.

Rekomendacje dla dalszych prac analitycznych

- Badanie dotyczące obszarów i form współpracy pomiędzy różnymi instytucjami edukacyjnymi i powiązanych z rynkiem pracy w zakresie pomocy absolwentom na tle wypracowanych modeli współpracy w Polsce.
- Dogłębna analizy oferty w ramach kształcenia ustawicznego pod kątem metropolitalnego rynku pracy oraz jego popularności wśród osób dorosłych.
- Analiza obecnych form współpracy między szkołami średnimi o charakterze zawodowym a lokalnymi przedsiębiorcami.